

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียกร้องสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำฝาง ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนจากการเรียกร้องสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ผู้วิจัยได้เข้าไปฝังตัวในชุมชน และใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการร่วมเวทีประชุมสัมมนาเพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึก ซึ่งข้อมูลที่ได้ ผู้วิจัยได้นำมาถอดความ เรียบเรียง ตรวจสอบความถูกต้อง แยกแยะ จัดหมวดหมู่ข้อมูล และเชื่อมโยง หาความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยการบรรยาย และสรุปเชิงวิเคราะห์ โดยอาศัยกรอบ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน แนวคิดเครือข่ายทางสังคม แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ในการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

กระบวนการเรียกร้องสิทธิของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ได้เริ่มต้นขึ้นพร้อมกับการพัฒนากระบวนการเรียกร้องสิทธิตามสภาพการณ์ของปัญหา และปัจจัยแวดล้อมจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จากระบบเกษตรดั้งเดิมที่คำนึงถึงความสมดุลของระบบนิเวศ และความเกื้อกูลของทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นเกษตรแผนใหม่ ที่พึ่งพาองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยเฉพาะการประกอบกิจการสวนส้มซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำฝาง ทั้งด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาสุขภาพอนามัย และปัญหาด้านสังคม

ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ซึ่งเร่งเร้าให้ชุมชนต้องหาวิธีการในการจัดการและแก้ไข กฎ ระเบียบ ข้อตกลงร่วมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และระบบความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน ถูกนำมาให้คุณค่าและความสำคัญเพื่อเรียกร้องความชอบธรรมในระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ความเข้มแข็งของกลุ่มแกนนำชุมชน ก่อปรกับความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง เพื่อเรียกร้องสิทธิของชุมชนร่วมกันอย่างเต็มกำลัง

นอกจากนี้ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่น การหนุนเสริมจากองค์กรพันธมิตรภายนอก ได้ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และขับเคลื่อนกระบวนการอย่างสร้างสรรค์ ส่วนเงื่อนไขที่ผลักดันให้ชุมชนปรับเปลี่ยนรูปแบบของการเคลื่อนไหว ได้แก่ นโยบายของรัฐ ความไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ การถูกข่มขู่ คุกคามจากผู้มีอิทธิพล

วิธีการที่ชุมชนใช้ในการเรียกร้องสิทธิการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การศึกษาข้อมูลของการประกอบกิจการสวนส้ม เพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจกระบวนการผลิตของระบบเกษตรแผนใหม่ การประชุมเพื่อวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์ การเจรจาต่อรองกับผู้ประกอบการสวนส้ม การยื่นหนังสือร้องเรียน การประสานงานและแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก การเข้าร่วมเวทีนำเสนอผลกระทบ การแลกเปลี่ยนแนวคิด กระบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้อง การเข้าร่วมในคณะทำงานแก้ไขปัญหา การรวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวต่อต้านการสร้างเครือข่าย การใช้จารีต ประเพณี ความเชื่อของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ชุมชนได้ประสานความร่วมมือ และได้รับการหนุนช่วยจากองค์กรพันธมิตร ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ แนวคิด อุดมการณ์ และประสบการณ์ระหว่างกัน เพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม และยั่งยืน

The study aimed at investigating the process of right claiming for natural resources management of the communities in Fang watershed as well as factors concerned and effects on the communities that claimed for their right for natural resources management. The researcher had spent her time in the communities and gathered the data through techniques of observing, interviewing and panel discussing which the aim of triggering profound information. The information derived was then transcribed, rearranged and proofread before being classified. The classified information was then descriptively interrelated and analytically concluded according to the models regarding the community's right, social networks, sustainable natural resources management, local wisdoms and community's cultural beliefs. The results showed that:

The communities right claiming was launched in order to protect and solve the problems existed. Simultaneously, the development of right claiming process according to the problem and environment profile was also made. The economic diversification was turned from the previous format of agricultural system, which was mainly relied upon certain concern of ecological balance and well-organized natural resources, to modern agricultural practice that was relied upon modern technology. Orange orchards in Fang watershed had caused impacts upon local communities in terms of natural resources management, health problems and some other social problems.

The internal factors of impacts urging the communities to make modification on rules and regulation as well as mutual agreements, local wisdoms and traditional beliefs were chiefly applicable for the claiming of legitimate process of communities' natural resources management. The strength of communities' leaders as well as family relationship and the communities' unity had supported the claiming activity a great deal.

The external factors of the access information, the experience exchanging found among different communities and the supports rendered from external allies had introduced the constructive learning process while conditions leading to the modification of the process were the state's policies, unjustified officers and harassments of mafia.

The communities' right claiming process of natural resources management contained the study of orange orchard cultivation since this could urge better understanding on the modern agricultural producing process, the meetings held to analyze and evaluate the situations, the negotiations made with the orange orchard owners, the submission of claims as well as co-operation made with external figures, the presentation of impacts, the unification aiming at acting against the network forming, the application of traditional practices as well as communities' beliefs and local wisdoms applicable for the conservation of natural resources.

The communities had joined hands with some external organizations; they were supplied with supports in terms of exchanging experiences and thoughts applicable for the management of natural resources and natural problem solving to be locally made in a concrete and sustainable manner. This was also done aiming at the modification of state's policy concerned.